

INTERNATIONAL JOURNAL OF FIELD EDUCATION

Factors Affecting Inquiry Skills of Pre-Service Social Studies Teachers and The Importance Of Inquiry*

Kübra YÜKSEL¹

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences.

<http://orcid.org/0000-0002-3772-8789>

Özlem BEKTAŞ²

*Erzincan Binali Yıldırım University, Education Faculty, Department of Turkish and Social
Sciences Education.*

<http://orcid.org/0000-0001-9869-0115>

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the inquiry skills according to the view of pre-service social studies teachers. Qualitative research method was used since the main purpose of the study was to determine the opinions of prospective social studies teachers about questioning skills. In this direction, the data obtained by using semi-structured interview technique was interpreted with descriptive analysis and content analysis in order to determine the opinions of pre-service teachers. The study group of our study was social studies teacher education consists of 23 volunteer teacher candidates including 12 girls and 11 boys. According to the findings; the statements given by the candidates for the definition of the concept; it includes meaning in the dimensions of information acquisition, accuracy of information and evaluation of information. It has been determined that inquiry skills were found to be sufficient by the pre-service teachers. The most important factors that affect inquiry skills are; individual and social factors are family, society, environment, school and education system. Having inquiry skills enables individuals to identify and correct their personal deficiencies, eliminate prejudices and hesitations, develop their self-confidence, gain character and spend their lives in a more meaningful way. Questioning skills are important in terms of social critical thinking, empathy, questioning stereotypes, and research. Monitoring current events and asking questions have an effective role. It is stated that teachers' pedagogical approaches to involve students in the questioning process are also an important element.

ARTICLE INFO

Received: 28.10.2019

Published online:

29.12.2019

Key Words: Inquiry skills, social studies, pre-service teachers, skill.

* This study was produced from the master dissertation titled as "Examination of Inquiry Skills According to The Opinions of Candidate of Social Studies Teacher" and it was made by Kübra YÜKSEL and controlled by Assoc. Prof. Dr. Ozlem BEKTAS.

¹ Corresponding author:

Master

kubrayuksel33@gmail.com

² Corresponding author:

Assoc. Prof. Dr.

obektas@erzincan.edu.tr

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerilerini Etkileyen Faktörler ve Sorgulamanın Önemi*

Kübra YÜKSEL¹

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
<http://orcid.org/0000-0002-3772-8789>

Özlem BEKTAŞ²

*Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü.*
<http://orcid.org/0000-0001-9869-0115>

ÖZET

Bu araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan 12 kız, 11 erkek toplam 23 gönüllü öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; adayların kavramın tanımı için verdiği ifadeler; bilgi edinme, bilginin doğruluğu ve bilgiyi değerlendirme boyutlarında anlam içermektedir. Sorgulama becerilerinin düzeyi öğretmen adaylarının çoğunlukla yeterli bulunmaktadır. Sorgulama becerilerini etkileyen en önemli faktörler; bireysel ve toplumsal faktörler, aile, toplum, çevre, okul ve eğitim sistemidir. Sorgulama becerilerine sahip olma bireylerin kişisel eksikliklerini tespit edip düzeltebilmelerini, önyargı ve tereddütlerini ortadan kaldırebilmelerini, özgüvenlerinin gelişmesini, karakter kazanmalarını ve hayatlarını daha anlamlı bir şekilde geçirmelerini sağlamaktadır. Sorgulama becerileri toplumsal açıdan eleştirel bakabilme, empati kurma, kalıp yargıları sorgulayabilme, araştırmaya yönelme açısından önemlidir. Güncel olayların takip edilmesi ve soru sormanın etkin rolü bulunmaktadır. Öğretmenlerin öğrencileri sorgulama sürecine dâhil etmek için pedagojik yaklaşımlarının da önemli bir unsur olduğu ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sorgulama becerileri, sosyal bilgiler, sosyal bilgiler öğretmen adayları, beceri.

MAKALE BİLGİSİ

Alınma

Tarihi:28.10.2019

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 29.12.2019

* Bu çalışma Kübra YÜKSEL tarafından Doç. Dr. Ozlem BEKTAŞ denetiminde yürütülmüş olan "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sorgulama Becerilerinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Corresponding author:
Bilim uzmanı
kubrayuksel33@gmail.com

² Corresponding author:
Doç. Dr.
obektas@erzincan.edu.tr

Giriş

Eğitim sistemini daha nitelikli hale getirmek devletlerin öncelikli konularından biridir. Türkiye’de çağdaş yaklaşımları öğretim programlarına yansıtmak düşüncesi zaman zaman öğretim programlarının güncellenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu yapılanmalardan biri de 2005 yılı itibari ile yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesidir (Kocagül, 2013). Yapılandırmacı yaklaşımda bilgiyi sorgulama, hipotezler kurma, yorumlama ve yeniden oluşturarak öğrenme ve geliştirme önem taşımaktadır (Karadağ, Deniz, Korkmaz ve Deniz, 2008). Bu yaklaşımı bilgi, gerçeklik, öğrenme, bilgiye ulaşma yolları, bilgiye ulaşmada deneyim, duyum, aklın rolü ve bilimsellik temel kavramları oluşturmaktadır (Aslan ve Aydın, 2016). Yapılandırmacı yaklaşımda simgecilikten (representationizm) tekbencilığe (solipsism) kadar oldukça geniş olan yelpazede (Şimşek, 2004); yüksek etkileşim, işbirliği, zengin ve birincil derece kaynaklardan yararlanma, kendi öğrenmelerinin sorumluluğunda olma, araştırma, sorgulama, problem çözme, eleştirel ve yaratıcı düşünmenin gelişimine olanak tanımak vardır (Baş, 2012).

Sorgulama becerileri; sorgulamaya dayalı öğrenme becerileri, sorgulamaya dayalı öğrenme ve sorgulamaya dayalı öğretme stratejileri kavramlarıyla ifade edilmektedir (Yılmaz ve Aydın Şengül, 2016). Kumari, Arora ve Tiwari (2015)’ye göre sorgulama; soru sorma yoluyla gerçeğe ulaşma, bilgiyi arama veya bilgiyi arama sürecidir. Delcourt ve McKinnon (2011)’e göre sorgulama; soru sorma ve meraklı olmaktır. Sorgulama yapılabilmeye; bir problemin sözkonusu olması, çözüme ilişkin ihtiyaç analizi, probleme çözüm yolları üretme söz konusudur (Kaplan Parsa, 2016).

Sorgulama kavramının temelleri Sokrates’e dayanmaktadır. Sokrates “bildiğim tek şey bilmediğimdir” fikriyle doğal dünyanın iç işleyişini, temel gerçekleri, etik kavramını ve bununla ilgili soruları tartışarak disiplinli bir sorgulama sürecinin başlangıcını oluşturmuştur (Friesen ve Scott, 2013). Sokrates, düşünmeye, dikkatle seçilmiş sorularla zihinde saklı kalmış doğruları keşfetme ve gerçeği buldurtma temeline dayanan bir yöntem belirlemiştir. Bu bağlamda bir köleye “Menon Diyaloğu” yönteminde sorularla doğruları buldurmuştur (Aydın, 2001).

Sorgulama kavramının eğitimde kullanılmaya başlamasında John Dewey etkili olmuştur. Dewey, bilimselliğin ve bilimsel bakış açısının; öğrencilerin bizzat sorgulama ve araştırma ile elde ettikleri bilgileri olaylara dâhil ettiklerinde gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir (Kocagül, 2013). Dewey’e göre bilginin ortaya çıkışı, derin bir sorgulama yapıldığında mümkün olabilir. Sonrasında yaşantıya geçirme ve karşılaştırmayla gelişir (Yeşiltaş ve Kaymakçı, 2009). Dewey’e göre sorgulama becerisi; öğrenilmek istenen ile ilgili sorular sorma ve cevapları araştırma, bilgi toplarken yeni bilgiler edinme, edinilen bilgileri tartışma ve yansıtmadır (Taşkoyan, 2008).

Araştırma ve sorgulama insanın doğasındadır. Çocukların dünyayı anlamlandırması duyarlar ve sorular yoluyla gerçekleşir. Doğumla birlikte çocuklarda, büyüdükçe, merak ve keşfetmeye dayanan geniş bir soru-cevap süreci başlar. Bu süreçte nesnelere ve durumları keşfederken, sorularına cevap bulmak için yollar aramaya başlarlar (National Science Foundation, 1999). Sorgulama devamında okul çağı çocukları için, bilimsellik boyutundan ve bilinçli bireyler olmaları açısından değer taşır (Harrison, 2014). Sorgulama çevre, ortam ve bireyler arasında üst düzey bir etkileşimi gerektirir. Sorgulamanın niteliği açısından sorular öğrenciyi aktif, araştırmacı, inceleme ve keşfetmeye yönlendirici şekilde tasarlanmalıdır (Babadoğan ve Gürkan, 2002).

Sorgulamaya dayalı öğrenmenin ortaya çıkışı dünyada 1970'li yıllar, Türkiye'de ise 2005 yılında ağırlık kazanmış ve öğretim programlarına yansımaya başlamıştır (Özkan ve Bümen, 2014). Sorgulama başlangıçta Fen ve Teknoloji dersi kapsamında kullanılırken, daha sonra pozitif bilimlerde de kullanılmaya başlanmıştır (Aldan Karademir, 2013).

Eğitimde sorgulama, anlayış değiştirme ve geliştirme, aktif düşünme biçimlerini teşvik ederek bireye sorular sorma ya da sorular sormalarına imkân sağlama, dikkati çeken sorunları ele alarak aktif olmaya dayanır (Harlen, 2014). Eğitim ortamlarında etkileşimin başlangıcı soru sormadır. Öğreten ve öğrenenin nitelikli soruları öğretimin kalitesini etkiler. Öğretimi daha etkin, zengin ve eğlenceli hale getirir (Büyükalın Filiz, 2009; Engin, 2009). Sorgulama, araştırma, analiz etme, iletişim kurma ve bilgiyi yansıtmaya yardımcı olur (Beshears, 2012). Sorgulama düşünceyi ifade edebilme, farklı düşüncelere saygı duyma, öneriler sunma ve eleştiriler yapabilme imkânı tanımaktadır (Aydın, 2001). Çağdaş yaklaşımlarının önerisi de bu doğrultudadır. Bu yaklaşım günlük yaşam deneyimlerini sorgulama, araştırma ve tahminde bulunma, kendine ait kararlar alabilme üzerinedir. Sorgulamaya dayalı öğretim sürecinde sosyal etkileşim daha fazladır (Öz, 2015). Sorgulama gelişimsel bağlamda; zihin, yaratıcılık, bilgelik ve lidelik yetenekleri üzerinde etkilidir. Nitelikli bir neslin yetiştirilmesi için sorgulamaya dayalı eğitim bir güçtür (Güneş, 2016). Shuman'a göre sorgulamaya dayalı öğrenme ile öğretim daha etkindir; bilgiyi yorumlamada ve karar almada daha sorumlu bireyler yetiştirilmesini sağlar (Aldan Karademir, 2013).

Sorgulama becerilerini kazandırmada öğretmenin rolü oldukça önemlidir. Gerek eğitim sistemlerinin gerekse okulların ve öğrencilerin donanımlı öğretmenlere ihtiyacı vardır. Öğretmenlerin yeterliliği bireyin yetiştirilmesi ve kişilik kazanmasında oldukça önemli bir faktördür (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerde olması gereken temel niteliklere ilişkin mesleki bilgi, beceri ve tutumları kapsayan özellikleri belirlemiştir (Köksal, 2008). Bu özellikleri ve yeterlilikler; donanımlı, yenilikçi, çağdaş, bilimsel ve toplumsal değişimlere duyarlı, bunları sınıflarında öğrencilere yansıtabilen, rol model, çağdaş yöntem ve teknikleri etkili şekilde kullanabilen öğretmenler olarak açıklanmıştır (Buldu, 2014).

Sorgulama becerilerinin kazandırılması aktif ve üretken, çok yönlü bir eğitim sürecini gerektirir. Öğretmen rehber olarak sorgulamanın nasıl yapılacağı, çıkarımda nasıl bulunulacağı ve yaşama uyarlanacağını öğretmek durumundadır (Kocagül, 2013). Öncelikle öğretmen iyi bir sorgulama becerisine sahip olmalı, merak ve bilme isteği duymalıdır. Sorgulama yapabilmek için yeni bilgileri ortaya çıkarma, keşfetme ve araştırma gibi becerilere sahip olmalıdır. Öğrencilerle etkileşimi kuvvetli olmalı, içinde bulunduğu sosyal durumun farkında olmalı, kültürel özelliklere ve öğrenci düzeylerine dikkat etmelidir (Al-Sabbagh, 2009). Sorgulamaya dayalı öğrenme ortamını, merak duygusunu harekete geçirici, ilgi çekici, keşfedici olması, problem çözücü olması, problem çözüme ulaşmadığı takdirde alternatif çözümlerin denenmesine yönelik kurmalıdır (Sönmez, 2008).

İnsan düşünen bir varlıktır. Sosyal bilgilerin temel konusu da insandır. Nitelikli insan, dolayısıyla devlet ve toplum için iyi vatandaş yetiştirmek, sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarının başında yer almaktadır. Amaçların gerçekleştirilmesinde sosyal bilgiler dersinin, ilişkili olduğu disiplinlerle etkileşim kurabilmesi için sorgulama kaçınılmazdır (Tartuk, 2015). Sorgulama becerileri üst düzey düşünme becerilerini gerektirir (Beshears, 2012).

Sosyal bilgiler, gerek öğretim programının içeriği gerekse disiplinlerarası özelliği açısından sorgulama becerilerini geliştirmek için oldukça önemli fırsatlara sahiptir. Sorgulamanın öğretilmesi ya da sorgulamaya dayalı öğretim, öğrenenlerin okulda buldukları süreç içinde

veya okul dışında, yaşamları boyunca karşılaştıkları her türlü sorunu sorgulayabilmelerini mümkün kılmaktadır. Düşünen birey toplum için bir değerdir. Sosyal bilgiler, değişen ve gelişen dünya koşulları ve çağın gereklerine bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal problemlerin ve buhranların farkında (Kornblum ve Julian, 2012), disiplinler arası bir yaklaşımla çözüm üretilirken nasıl bilgi ve beceriler elde edileceğini etkin bir vatandaş yetiştirmek açısından ele alır (İlter, 2013).

Güncel sosyal bilgiler öğretimi programında öğrencilerin düşünmelerine ve soru sormalarına önem verildiği görülmüştür (MEB, 2017). 2005 sosyal bilgiler programında; sorgulama, problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek için yöntem planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, muhtemel sorunları tahmin etme, sonucu test etme ve fikirleri geliştirme üzerinde durulmuştur (MEB, 2005). Üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirilmesine vurgu yapılmıştır (MEB, 2005). Ayrıca programda çeşitli kültürel gruplara karşı önyargıları sorgulama, sanal ortamda ulaşılan bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgulama, uluslararası popüler kültürün kültürümüze etkilerini sorgulama kazanımlarda yer almıştır (Turan, 2018). Sosyal bilgiler öğretim programlarında vatandaşlık donanımları açısından "beceriler" önemli bir yer tutmuştur (Gelen, 2002). Sorgulama becerileri sosyal bilgiler programında, 2005 yılından itibaren ağırlık kazanmıştır. Güncel sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2017) yer alan temel beceriler arasında "sorgulama becerisine" doğrudan yer verilmemiştir. Programda yer alan araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, empati, gözlem, iletişim, kalıp yargı ve önyargıları fark etme, karar verme, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım ve yenilikçi düşünme becerileri gibi becerilerin sorgulama becerileri ile doğrudan ilişkili olduğu ifade edilebilir. Kazanım boyutundan değerlendirildiğinde sorgulama becerilerine ilişkin kazanımların birey ve toplum, küresel bağlantılar, bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanlarına yerleştirildiği görülmüştür. Programdan sorgulama becerileri ile ilişkili örnek kazanımlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sorgulama Becerileri ile İlgili Doğrudan Kazanımlar

Öğrenme alanı	Sınıf	Örnek kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5.sınıf	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.
Birey ve Toplum	6.sınıf	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
	7.sınıf	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	5.sınıf	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
Küresel Bağlantılar	6.sınıf	Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.
	7.sınıf	Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.

Sorgulama becerilerinin dolaylı olarak kazandırılmasına ilişkin; analiz etme, çıkarımlarda bulunma, araştırma yapma, yorumlama, tartışma, karşılaştırma, değerlendirme, fark etme, seçim yapma, ilişkilendirme ve inceleme bağlamında kazanımlar tüm öğrenme alanlarına yerleştirilmiştir. Programdan sorgulama becerileri ile ilişkili örnek kazanımlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Sorgulama Becerileri ile İlgili Dolaylı Kazanımlar

Öğrenme alanı	Sınıf	Beceri	Örnek kazanım
---------------	-------	--------	---------------

Bilim, Teknoloji ve Toplum	4.sınıf	Araştırma	Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır
	4.sınıf	Fikir geliştirme	Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir
	7.sınıf	İnceleme	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.
Birey ve Toplum	6.sınıf	Analiz etme	Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.
	5.sınıf	Fark etme	Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.
Etkin Vatandaşlık	6.sınıf	Karşılaştırma	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
	4.sınıf	İlişkilendirme	Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	4.sınıf	Çıkarımda bulunma	Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
Kültür ve Miras	6.sınıf	Yorumlama	İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.
	5.sınıf	Benzer ve farklılıkları belirleme	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.
Küresel Bağlantılar	5.sınıf	Tartışma	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	7.sınıf	Değerlendirme	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
	4.sınıf	Seçim yapma	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.

21. yüzyılda bireylerde olması gereken nitelikler değişmiş ve gelişmiştir. Doğal olarak bireylere kazandırılması gereken bilgi, beceri ve yeterliliklerde farklılıklar söz konusudur (Cansoy, 2018). Bu bağlamda 21. yüzyıl becerilerini kazandıracak olan öğretmenlere olan ihtiyaçta yön kazanmıştır (Yalçın, 2019). 21. yüzyıl öğrenenlerinin ve öğretmenlerinin sahip olması gereken 7 temel beceri “eleştirel düşünme ve problem çözme, bilgiye erişebilme ve analiz edebilme, sistemler ve bireyler arası işbirliği ve liderlik, girişimcilik ve inisiyatif alma, kıvrak zekâ ve uyum sağlama, etkili sözlü ve yazılı iletişim, merak ve hayal gücü” olarak belirlenmiştir (Orhan Göksun ve Aşkın Kurt, 2017: 110). Belirlenen bu becerilerin alt yapısını nitelikli bir sorgulama becerisinin oluşturduğu söylenebilir. Bu yeterlilik, eleştirel düşünme/problem çözme becerisini ve bilgiye erişebilme/analiz edebilme becerilerini etkilemektedir (Orhan Göksun, 2016). 2023 Eğitim Vizyonu’nda; “bilimin ışığında, kültürüne meraklı ve duyarlı olabilen, nitelikli ve ahlaklı olabilen bireyler vurgulanmaktadır” (Hamarat ve Arkan, 2018: 2). 2023 Eğitim Vizyonunun temel amacı değerlendirildiğinde sosyal bilgiler dersi geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağlantıyı kuran önemli bir ders olarak, sorgulayan bireylerin yetiştirilmesi açısından etkin vatandaş yetiştirme anlayışına önemli bir değer katmaktadır. Bu açıklamalara göre, sorgulama becerilerini kazandıracak olan öğretmenlerin öncelikle sorgulama becerilerini kazanmış olması gerektiği söylenebilir. Sorgulama becerilerinin derslerle bütünleştirilerek kazandırılmasında öğretmen rolü önemli

hale gelmektedir. Mesleki yeterlilik bu becerilerin kazanımını etkilemektedir (Cansoy, 2018). Bu kapsamda bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini etkileyen unsurların neler olduğunun, sorgulama sürecinde bilgiyi kontrol etmek için neler yapılabileceğinin ve sorgulama becerilerinin nasıl geliştirilebileceğinin belirlenmesi açısından önemli görülmektedir.

Alanyazında sorgulama becerilerine ilişkin çalışmalarda çoğunlukla çalışmaların araştırma ve sorgulayıcı öğrenme üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu çalışmalarda sorgulamanın akademik başarıya etkisi ve sorgulama sürecini etkileyen faktörler ele alınmıştır. Araştırma sonuçları genel olarak sorgulamaya dayalı öğrenmenin önemli katkılar sağladığı yönündedir. Buna karşılık etkisinin az olduğuna yönelik araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Aldan Karademir, 2013). İlgili araştırma sonuçlarına göre; sorgulamaya dayalı öğretimin akademik başarıları arttırdığı (Abdi, 2014; İltar, 2013; Kırıktaş ve Ünal Çoban, 2016; Karamustafaoğlu ve Celep Havuz, 2016; Kaya ve Yılmaz, 2016; Öz, 2015; Taşköyan, 2008; Tuncer, Yanpar Yelken ve Tanrıseven, 2018), bilimsel süreç becerilerini (Kaya ve Yılmaz, 2016) ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği (Kırıktaş ve Ünal Çoban, 2016; Arseven, Dervişoğlu ve Arseven, 2015) ifade edilmiştir. Sorgulamaya dayalı öğretim stratejileri öğretmenlik mesleki gelişimine de önemli bir katkı sağlamaktadır (Bayır ve Köseoğlu, 2013; McRae-Jones, 2017). Araştırmalara göre yine sorgulamaya dayalı mobil öğrenmenin öğrencilerin öğrenmeleri açısından anlamlı olduğu (Shih, Chuang ve Hwang, 2010), sorgulamaya dayalı öğretim uygulamalarının özellikle öğrencilerin aktif düşünmesini ve verilerden sonuç çıkarabilmesi açısından etkili olduğu (Minner, Levy ve Century, 2009), okul, okul liderliği ve model olmada gerekli olduğu (Al-Sabbagh, 2009) tespit edilmiştir.

Söz konusu araştırmalardan farklı olarak bu çalışma; sosyal bilgiler öğretmen adayları açısından, sorgulama kavramının ne anlama geldiği, sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin neler olduğu ve nasıl geliştirilebileceği konusunun ele alınması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Öğretmen adaylarının sorgulama kavramının tanımına ve sorgulama becerilerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri nedir?
2. Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin önemine ilişkin görüşleri nedir?
3. Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini geliştirmenin yollarına ilişkin görüşleri nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi; Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan 12 kız, 11 erkek toplam 23 öğretmen adayı yer

almıştır. Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada demografik verilere ilişkin kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerine ilişkin görüşlerini belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanması sürecinde alanyazın taraması yapılmış, sorgulama becerileri düzeyleri, sorgulama becerilerini geliştirme yolları, bilgiyi kontrol etme, özgüven, karar verme faktörleri ve bu faktörlerin temel özellikleri belirlenmiştir. Belirlenen ölçütler doğrultusunda 25 soruluk taslak form oluşturulmuş 6 sosyal bilgiler öğretmen adayına, 4 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Taslak formun kapsam geçerliliğini belirlemeye yönelik 4 konu alan uzmanı, bir Türkçe alan uzmanı ve bir ölçme değerlendirme alan uzmanından görüş alınmış, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Taslak formu amaç, uygunluk ve anlaşılabilirlik bakımından kontrol etmek amacıyla 6 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile ön görüşme yapılmıştır. Eleştiriler ve öneriler doğrultusunda görüşme soruları üzerinde düzenleme yapılmıştır. Taslak form üzerinde 4 konu alan uzmanı ile yeniden görüşülerek form esas şeklini almıştır. Düzeltme ve öneriler doğrultusunda taslak formda soru sayısı 14'e düşürülmüş, 23 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile asıl uygulama yapılmıştır. Araştırma soruları ve araştırma süreci için etik kurul izni alınmıştır.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 30-35 dk sürmüştür. Görüşmeler katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kaydı cihazına kaydedilmiş, transkript edilmiş, içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın dış güvenilirliğini artırmak için araştırma sürecinde yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın basamaklarına ve sonuçlarına ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Araştırmada nitel verilerde güvenilirlik; "Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)" formülü dikkate alınarak (Miles ve Huberman, 1994) Güvenirlik = $58 / (58+2) = 0.90$ olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Öğretmen adayları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda içerik analizi ile yorumlanmış, kodlar ve kategoriler belirlenmiştir. Değerlendirmede 2 alan uzmanının görüşleri alınmıştır. Kategoriler belirlenip tablolaştırılmış, açıklanmış, bulgular yorumlanmıştır. Görüşlerin kime ait olduğuna ilişkin bilgileri ifade etmede öğretmen adayları için Ö1, Ö2, ...Ö23 kodları kullanılmıştır. Veriler kodlar, temalar üzerinden frekansa ve doğrudan alıntılara yer verilerek açıklanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde sorgulama becerilerine ilişkin öğretmen adaylarının "sorgulama kavramının tanımına ve sorgulama becerilerini etkileyen faktörlere, sorgulama becerilerinin önemine ve sorgulama becerilerini geliştirmenin yollarına" ilişkin bulgular sunulmuştur.

Öğretmen adaylarının sorgulama kavramının tanımına ve sorgulamayı etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerine ait bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının sorgulama kavramının tanımı ve sorgulamayı etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerine ait bulgular sunulmuştur. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara Tablo 3 ve Tablo 4'de yer verilmiştir.

Tablo 3. Sorgulama Kavramının Tanımı

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Bilgi edinme	Araştırma	9
	Merak etme	3
	Soru sorma	8
	Soru sorarak var olan düzen hakkında bilgi almak	1
	Sorulan soruları cevaplamak	1
	Öğrenmeyi sağlayan süreç	1
	Bilginin doğruluğu	Davranışların doğru veya yanlışlığını düşünme süreci
Doğruluğundan şüphe etme		1
Doğruluğunu araştırma		2
Sorular sorarak bilginin doğruluğunu ölçme		1
Bilgiyi değerlendirme	Olaylar arasında bağlantı/ilişki kurmak	1
	Olumlu ve olumsuz yönleri bakabilmek	1
	Sonuçları belirlemek	1
	Var olan bir düzen içerisinde düzeni sorgulamak	1
	İç muhakeme yapmak	1
Toplam		33

Tablo 3' te görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini tanımlamaya ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde; sorgulama becerilerini “bilgi edinme”, “bilginin doğruluğu” ve “bilgiyi değerlendirme” olmak üzere üç kategoride tanımladıkları görülmüştür. Bu görüşler arasında “bilgi edinme” (f=23) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “bilginin doğruluğu” ve “bilgiyi değerlendirme”dir (f=5)

Öğretmen adayları bilgi edinme temasında en fazla “araştırma” (Ö2, Ö3, Ö6, Ö9, Ö10, Ö13, Ö15, Ö17, Ö22) ve “soru sorma” ve “merak etme” (Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö16, Ö20, Ö18, Ö21); en az ise “soru sorarak var olan düzen hakkında bilgi alma” (Ö5), “sorulan soruları cevaplama” (Ö1) ve “öğrenmeyi sağlayan süreç” (Ö7) olarak tanımlamışlardır.

Öğretmen adayları bilgiyi doğrulama temasında “davranışların doğru veya yanlışlığını düşünme süreci” (Ö8), “doğruluğundan şüphe etme” (Ö14), “doğruluğunu araştırma” (Ö12, Ö19) ve “sorular sorarak bilginin doğruluğunu ölçme” (Ö11) olarak tanımlamışlardır. Öğretmen adayları bilgiyi değerlendirme temasında “olaylar arasında bağlantı/ilişki kurma” (Ö10), “olumlu ve olumsuz yönleri bakabilme” (Ö23), “sonuçları belirleme” (Ö10), “var olan bir düzen içerisinde düzeni sorgulama” (Ö5) ve “iç muhakeme yapma” (Ö10) olarak tanımlamışlardır.

Ö6: Sorgulama bir kişinin olay, olgu veya hadise karşısında onun doğru olup olmadığını direk kabul etmeden onun hakkında sorular geliştirmesidir.

Ö9: Sorgulama bir şeye körü körüne bağlanmak yerine onun ne olduğunu, nasıl olduğunu incelemek ve araştırmaktır.

Ö10: ...Durup düşündüğümüz anda olaylar arasındaki bağlantıyı kurmak, ilişki kurmak, nedenini araştırmak, sonuçlarını belirlemek, gerekçelerini belirlemek, soru sormaktır ve irdelemektir.

Ö14: Sorgulama bir şeyin doğruluğundan şüphe etmedir.

Ö18: Sorgulama soru sormaktır. Soru sorarak bir şeyleri öğrenme, açıklığa kavuşturmadır.

Ö21: Sorgulama merak edilen bir şeyin herhangi bir şekilde veya yöntemde araştırılması, cevap aranması, o bilginin altının doldurulmasıdır.

Tablo 4. Sorgulama Becerilerini Etkileyen Faktörler

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Aile	Baskının olmaması	1
	İfade özgürlüğü	3
Çevre	Sosyal çevre	9
Okul ve eğitim sistemi	İfade özgürlüğü	1
	Öğretmenin tutumu	5
	Okul yönetiminin tutumu	1
Bireysel	Otorite	1
	Yaşantı/tecrübe	1
	Bireysel gelişim isteği	2
	Farkındalık	1
	Duygusallık	1
	İçsel çatışmalar	1
	Merak	2
	Kitap okuma alışkanlığı	3
	Medya okuryazarlığı	1
	Politik okuryazarlık	1
	Bilgi donanımı	1
Toplumsal	Sosyal çevreden gelen baskı	3
	Değişen çağın koşulları	1
	Kalıp yargılar	1
	Statü	1
Toplam		41

Tablo 4'e göre öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara göre sorgulama becerileri üzerinde; aile, çevre, okul ve eğitim sistemi, bireysel ve toplumsal faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörler arasında "bireysel" (f=15) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük olarak ise "aile" (f=4)dir.

Aile kaynakları faktörler incelendiğinde adayların, aileden gelen herhangi bir baskının olmaması (Ö2) ve ifade özgürlüklerinin kısıtlanmamış olmasının (Ö2, Ö4, Ö9) sorgulama becerilerini etkilediğini ifade ettikleri görülmüştür. Buna göre sorgulama becerileri üzerinde çevre faktöründe sosyal çevre (Ö1, Ö4, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö21, Ö23) etkilidir.

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin okul ve eğitim sisteminden kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının, sorgulama becerilerinin yeterli olduğu, fakat bu durum üzerinde öğretmenlerin tutumu (Ö2, Ö5, Ö10, Ö19, Ö20), ifade özgürlüklerinin kısıtlanmış olması (Ö2) ve okul yönetiminin tutumu (Ö2) gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmiştir.

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin bireysel kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adayları sorgulama becerilerinin yeterli olduğu, bu durumun kitap okuma alışkanlığı (Ö6, Ö10, Ö19), bireysel gelişim isteği (Ö8, Ö1), merak (Ö12, Ö19), farkındalık (Ö12),

yaşantı/tecrübe (Ö7), medya okuryazarlığı (Ö6), politik okuryazarlık (Ö6) ve bilgi donanımından (Ö12) gibi faktörlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin toplumsal kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yetersiz olduğu ve bu durumun; toplumsal baskı (Ö8, Ö17, Ö19), kalıp yargılar (Ö18) ve statüden (Ö5) kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Ö1: Bence kendi açımdan biraz yetersiz olduğumu düşünüyorum. Çevre farklı ve buradaki çevre farklı olduğu için bundan kaynaklanıyor. Mesela benim kaldığım çevre daha böyle bir baskın veya baskın olmadığı için burada nasıl tepki ile karşılaşabilirim nasıl tepki verebilirim açısından şey olabiliyor. Mesela başka ne olabilir? Kendi arkadaşlarım olunca zorlanmıyorum ama kalabalık bir ortamda olduğu zaman zorlanıyorum çevreden dolayı.

Ö2: Sorgulama becerimi yüksek görüyorum. Etkileyen faktörler aile ve çevre ile alakalı olabilir. Ailesinden sürekli baskı gören bir şeyleri yapmak zorunda bırakılan biri değilim sürekli özgür bırakıldım...

Ö9: Yeterli düzeyde olduğumu düşünüyorum çünkü her şeyi sorguluyorum. İnanç, eğitim ve farklı konularda her şeyi sorguluyorum yani. Sorgulama becerilerimi etkileyen faktör genelde kısıtlanmadığım için niye onu sorguladın, neden bunu böyle yaptın gibi durumlar söz konusu olmadığı için. Aileden kaynaklı şeyler yani.

Ö10: Çok aşırı sorgulayan biriyim. Etkileyen faktörler ise günümüz koşullarında hızla değişen bir çağdayız, her şey değişebilir, her şey farklılaşabilir. Bizler tek yaşamıyoruz, toplum içerisinde yaşıyoruz. Bireysel farklılıklarımız, düşünce farklılıklarımız var.

Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin önemine ilişkin görüşlerine ait bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama becerisinin önemi kapsamında; bireysel, toplumsal ve eğitimsel gelişime katkılarına ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 5, 6 ve 7'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Sorgulama Becerilerinin Bireysel Gelişime Katkıları

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Araştırma	Araştırmaya Yönelme	3
	Bilgi edinme	2
Sorgulama	Bir şeyi olduğu gibi kabul etmeme/körü körüne bağlı kalmama	6
	Bireyler ve olaylar hakkında öngörü sahibi olma	1
	Eleştirel bakabilme	1
	Merak	1
	Farklı bakış açısı ile bakabilme	2
	Önyargı ve kalıp yargıları sorgulayabilme	3
	Kendi kararlarını alabilme	1
Kişisel gelişim	Kişilik ve karakter gelişimime katkı sağlama	2
	Kendini geliştirme/yaşam kalitesini artırma	9
	Kişisel eksikliklerini tespit edip düzeltme imkânı	5
	Özgüven artışı	1
	Tecrübe	1
Toplam		38

Tablo 5’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar incelendiğinde, sorgulama becerilerinin bireysel gelişime kazandırdıklarının; “araştırma”, “sorgulama” ve “kişisel gelişim” boyutlarında olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının görüşlerine göre en yüksek frekans “kişisel gelişim” (f=18), en düşük frekans ise “araştırma” (f=5) olarak ifade edilmiştir.

Sorgulama becerilerinin bireye kazandırdıkları bağlamında öğretmen adayları; bir şeyi olduğu gibi kabul etmemeyi/körü körüne bağlı kalmamayı (Ö2, Ö11, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18), önyargı ve kalıp yargıları sorgulayabilmeyi (Ö2, Ö20, Ö23), bireyler ve olaylar hakkında öngörü sahibi olmayı (Ö9), eleştirel bakabilmeyi (Ö22), merak etmeyi (Ö5), farklı bakış açısı ile bakabilmeyi (Ö11, Ö23) ve kendi kararlarını alabilmeyi (Ö23) sağladığı ifade edilmiştir.

Kişisel gelişim bağlamında öğretmen adaylarının; kendini geliştirmeyi/yaşam kalitesini artırma (Ö5, Ö6, Ö7, Ö12, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21), kişilik ve karakter gelişimine katkı sağlama (Ö6, Ö19), kişisel eksiklikleri tespit edip düzeltme imkânı sağlama (Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö21), özgüvenartışı (Ö7) ve tecrübe edinme (Ö1) sağladığı ifade edilmiştir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Ö6: Kişinin daha aydın bir ufka sahip olması için, kendini daha iyi geliştirmesi için bireysel açıdan da sürekli sorgulayıcı kişilik ve karakter kazanması gerektiğini düşünüyorum.

Ö14: Bireysel gelişim açısından; kişi ne kadar doğru sorgulayabilirse o kadar araştırmaya yönelir. Böylece kendini geliştirmesi açısından büyük bir adım atmış olur. Öncelikle insanın kendini sorgulaması daha sonra yakın çevresi ve toplumu sorgulayabilecek düzeye gelmesi gerekir.

Ö16: Her şeyi kabul etmemelerini sağlar. Böylece sorgular. Neden, niçin, nasıl gibi sorular sorarak karşısındaki kişinin ve ya olayın kendi açısından ikna olmasını sağlar. Bir şeye körü körüne bağlı kalmaz. İnanacağı değerleri kendisi belirler.

Tablo 6. Sorgulama Becerilerinin Toplumsal Gelişime Katkıları

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Bireysel Gelişim	Empati kurma	1
	Kalıp yargıları sorgulayabilme	1
	Karşısındaki bireyi anlama	1
	Kendini ifade etme	2
	Körü körüne inanmama/kabullenmeme	4
	Olaylara farklı açıdan bakabilmek	2
	Olumlu/olumsuz yönlerini araştırma	1
	Sosyal yapı/toplumu ilgilendiren bir konu hakkında bilgi sahibi olma	2
	Toplumsal Gelişim	Toplumdaki doğru ve yanlışların ayırt edilmesi/doğruya ulaşma
	Toplumdaki yargıları içselleştirme	1
	Toplumsal değişim	1
	Toplumsal eksiklikleri tespit edip tamamlama	1
	Toplumsal konularda insanları bilgilendirme	2
	Toplumsal uyumu gerçekleştirme	1
	Toplumun gelişmesi	5
	Yenilikçi bir sosyal yapı	1
Toplam		29

Tablo 6’da görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin katkı boyutuna ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde “bireysel gelişim” ve “toplumsal gelişim” temaların olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları bireysel teması bağlamında: körü körüne inanmama/kabullenmeme (Ö13, Ö15, Ö17, Ö19), kalıp yargıları sorgulayabilme (Ö2, Ö7), olaylara farklı açıdan bakabilme (Ö10, Ö23), sosyal yapı/toplumu ilgilendiren bir konu hakkında bilgi sahibi olma (Ö2, Ö20), kendini ifade etme (Ö1, Ö20), empati kurma (Ö11), karşısındaki bireyi anlama (Ö16), olumlu olumsuz yönleri araştırma (Ö9) durumlarının etkili olduğunu ifade etmiştir. Öğretmen adayları, sorgulama becerilerinin toplumsal açıdan gelişmesinin, bireysel gelişime olumlu yönde katkı sağladığı kanaatinde.

Öğretmen adayları toplumsal teması bağlamında: toplumun gelişmesi (Ö12, Ö13, Ö16, Ö17, Ö21), toplumdaki doğru ve yanlışların ayırt edilmesi/doğruya ulaşma (Ö8, Ö13, Ö14), toplumsal konularda insanları bilgilendirme (Ö16, Ö18), toplumdaki yargıları içselleştirme (Ö5), toplumsal değişim (Ö22), toplumsal eksiklikleri tespit edip tamamlama (Ö3), toplumsal uyumu gerçekleştirme (Ö10) ve yenilikçi bir sosyal yapı (Ö6) olarak ifade etmiştir. Öğretmen adayları sorgulama becerilerinin toplumsal açıdan önemli olduğu, sorgulamayan toplumların ilerlemeyeceğini ifade etmiştir.

Ö12: Son derece önemlidir çünkü toplum belli bir kültür belli bir ürün üretir ve bu ürünün doğruluğu, daimiliği, işe yararlılığı, performansı sorgulama becerisi sayesinde doruk noktaya doğru hareket eder. Bu nedenle sorgulama bir toplumu oluşturan bütün unsurlar tarafından sağlıklı bir şekilde yapıldığı sürece toplum daha iyiye doğru evrilir.

Ö13: Sorgulamayı bilmeyen bir toplum çağın gerisinde kalmıştır. Sorgulama yapmayan toplum körleşir.

Ö7: Öncelikle her şeyde sorgulamanın şart olması gerektiğini düşünüyorum. Sorgulamadan direk belirli bir bilgi ya da bilinen bir şey çerçevesinde herkesin o yöne gitmesi pek mantıklı bir davranış olmadığını düşünüyorum sosyal açıdan. Bu nedenle de kalıpların dışına çıkılması açısından sorgulama önemlidir.

Ö22: Sosyal anlamda düşündüğümüz zaman toplumda bir şey sorgulanmaya başlandığı zaman demek ki bir değişime ihtiyaç duyuluyor. Fransız ihtilalinde bile toplumun milliyetçilik akımına gelmesine kadar mutlaka toplumun bir sorgulama süreci olmuştur, eleştirel bir geçmişi olmuştur ki belli bir süreden sonra ihtilal oluyor, milliyetçilik akımı ortaya çıkıyor.

Tablo 7. Sorgulama Becerilerinin Eğitimsel Gelişime Katkıları

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Bilgi	Araştırma	1
	Bilgi toplama/bilgiye ulaşma	4
	Bilginin doğruluğunu araştırma	2
	Bilginin nasıl kullanılabileceğini araştırma	2
	Bilginin ürüne dönüşmesi	1
	Bilgiyi içselleştirme	1
	Bilgiyi yaşantıya uygulama	2
	Bilimselliğe yöneltme	2
Bireysel Gelişim Kazanımları	Empati becerisi kazanma	1
	Erken yaşlarda öğrencilere sorgulama becerisi kazandırma	1

	bilgisi	
	Farklı boyutlardan bakabilme	2
	Kalıp yargılar üzerinden hareket etmeme	2
	Kendini rahatça ifade edebilme	1
	Kendisini sorgulama	1
	Özgüveni geliştirme	1
	Üst düzey düşünme becerilerini olumlu yönde etkileme	1
Eğitim Faaliyetlerini Geliştirme	Eğitim hayatına yön verme (ilerisi için alınan kararlar)	2
	Eğitim sürecini kaliteli hale getirme	2
	Eğitimdeki eksiklikleri düzeltme	1
	Öğrencilerin algı düzeylerini anlayabilme	1
	Öğrencilerin gelişimine katkı sağlama	1
	Öğrenci-öğretmen diyalogunun gelişmesi	1
	Sorulan soruların kalitesini sağlama	1
	Yenilikçiliğe açık olma	1
	Toplam	35

Tablo 7'de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulamanın eğitim açısından katkılarına ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde; öğretmen adayları eğitim açısından öneminin “bilgi”, “bireysel gelişim kazanımları” ve “eğitim faaliyetlerini geliştirme” olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşler arasında “bilgi” (f=15) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekansın ise “bireysel gelişim kazanımları” (f=10) ve “eğitim faaliyetlerini geliştirme” (f=10) olduğu görülmektedir.

Sorgulamanın eğitim açısından önemine ilişkin bilgi açısından önemli olduğunu belirten öğretmen adayları; bilgi toplama/bilgiye ulaşma (Ö1,Ö9, Ö12, Ö16), bilginin doğruluğunu araştırma (Ö11, Ö13), bilginin nasıl kullanılabileceği (Ö10, Ö13), bilgiyi yaşantıya uygulama (Ö9, Ö16) ve bilimselliğe yönelme (Ö6, Ö22), araştırma (Ö15), bilginin ürüne dönüşmesi (Ö12), bilgiyi içselleştirme (Ö9) olarak ifade edilmiştir.

Sorgulamanın eğitim açısından önemine ilişkin bireysel gelişim kazanımları açısından önemli olduğunu belirten öğretmen adayları; farklı boyutlardan bakabilme (Ö14, Ö20), kalıp yargılar üzerinden hareket etmeme (Ö7, Ö19), empati becerisi kazanma (Ö20), erken yaşlarda öğrencilere sorgulama becerisi kazandırma (Ö5), kendini rahatça ifade edebilme (Ö19), kendini sorgulama (Ö7), özgüveni geliştirme (Ö16) ve üst düzey düşünme becerilerini olumlu yönde etkileme (Ö6) olarak ifade edilmiştir.

Sorgulama becerilerinin eğitim açısından önemine ilişkin eğitim faaliyetlerini geliştirme açısından önemli olduğunu belirten öğretmen adayları; eğitim hayatına yön verme (Ö4, Ö20), eğitim sürecini kaliteli hale getirme (Ö12, Ö17), "öğrencilerin gelişimine katkı sağlama (Ö18, Ö20), eğitimdeki eksiklikleri düzeltme (Ö3), öğrencilerin algı düzeylerini anlayabilme (Ö2), öğrenci-öğretmen diyalogunun gelişmesi (Ö17), soruların kalitesi (Ö19) ve yenilikçiliğe açık olma (Ö18) olarak ifade edilmiştir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Ö12: Eski sistemde çocuklara sadece bilgi veriliyordu. Bu bilgiyi sorgulamadıkları içinde ne olduğu, nasıl kullanılacağını bilmiyorlar. Sorgulama becerileri öğrenciye verilse öğrenciler daha çok bilgiyi içselleştirebilir, bilgiyi daha iyi alabilir. Öğrenci böylece yaşantısına uygulayabilir ve daha çok öğrenci merkezli bir hale gelebilir.

Ö12: Verilen bilginin ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğu konusunda bizi doğru bilgiye ulaştırma noktasında sorgulama önemlidir.

Ö13: Eğitimin temel sorunlarından biri de sorgulama yapmayı beceremeyen nesiller yetiştirmektir. Bu noktada eğitimcilere büyük görev düşmektedir. Bizim eğitim anlayışımızda bilgiyi araştırmak yerine daha çok ezberlemek ön planda. Bilgi öğrenciye veriliyor fakat o bilginin doğruluğunu, ne işe yaradığını, nasıl kullanılacağını sorgulama temeline dayandırılmıyor. Bu açıdan da eğitim de sorgulama önemlidir. Bizde bu yönde eğitim sistemimiz eksik kalıyor.

Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini geliştirme yollarına ilişkin görüşlerine ait bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin geliştirmek için önerilerine ve öğrencileri sorgulamaya dâhil etmenin yollarına ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 8 ve 9'da yer verilmiştir.

Tablo 8. Sorgulama Becerilerini Geliştirmek için Öneriler

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Bireysel Özellikler	Açık görüşlü olma	1
	Başka fikirlere açık olma	2
	Cesaret	1
	Çağa ayak uydurabilme	1
	Eleştirilere açık olma	1
	Eleştirme	1
	Empati kurma	1
	Esnek olma	1
	İç muhakeme yapma	2
	Merak etme	1
	Öğrenmeye açık olma	1
	Sosyal aktivitelere katılma	1
	İletişim güçlüğü	1
	Yeniliklere açık olma	1
Çocuğa Yönelik	Çocuğa değer verme	1
	Çocukları güvenli ortamda büyütme	1
	Çocukların algı düzeyine göre cevap verme	1
	Çocukların ufkunu açacak konulara önem verme	1
Eğitime Yönelik	Düşünce odaklı eğitim anlayışı	1
	Kadınların eğitimi	1
	Öğrenci merkezli eğitim anlayışı	1
	Proje tabanlı eğitim anlayışı	1
	Üst düzey düşünme becerileri dersi olmalı	1
	Öğrencileri araştırmaya teşvik etme	1
	Öğrencileri sorgulamaya teşvik etme	1
	Öğrencileri soru sormaya teşvik etme	1
Güncel olayları takip etme	Gündemi takip etme	1
	Haberleri izleme	1
Okuma Alışkanlığı	Dergi okuma	1
	Gazete okuma	1
	Kitap okuma	10
	Makale okuma	1
	Okuma kültürü	1
	Tez okuma	1

Demokratik ortam	Özgür düşünce ortamı	4
	Tartışma ortamı	3
Soru sorma	Açık uçlu sorular	1
	Nitelikli sorular	1
Yöntem ve Teknik	Araştırma	3
	Edebi ürünleri kullanma	1
	Gezi	2
	Gözlem	1
	Yakından uzağa sorgulama	1
Toplam		62

Tablo 8’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini geliştirmek için önerilerine ilişkin görüşlerine ait bulgular incelendiğinde “bireysel özellikler” (f=16) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “güncel olayları takip etme” ve “soru sorma” (f=2) olduğu görülmektedir.

Bireysel özellikler öneriler incelendiğinde; başka fikirlere açık olma (Ö10, Ö14), açık görüşlü olma (Ö18), cesaret (Ö3), çağa ayak uydurabilme (Ö2), eleştirilere açık olma (Ö20), eleştirme (Ö20), empati kurma (Ö21), esnek olma (Ö2), iç muhakeme yapma (Ö8, Ö2), merak etme (Ö17), öğrenmeye açık olma (Ö22), sosyal aktivitelere katılma (Ö16), iletişimi güçlü kılma (Ö16) ve yeniliklere açık olma (Ö22) olarak ifade edilmiştir.

Çocuğa yönelik öneriler incelendiğinde; çocuğa değer verme (Ö21, çocukları güvenli ortamda büyütme (Ö21), çocukların algı düzeyine göre cevap verme (Ö13) ve çocukların ufkunu açacak konulara önem verme (Ö13) olarak ifade edilmiştir.

Eğitime yönelik öneriler incelendiğinde; düşünce odaklı eğitim anlayışı (Ö23) kadınların eğitimi (Ö4), öğrenci merkezli eğitim anlayışı (Ö15), proje tabanlı eğitim anlayışı (Ö15), üst düzey düşünme becerileri dersi olmalı (Ö12), öğrencileri araştırmaya teşvik etme (Ö15), öğrencileri sorgulamaya teşvik etme (Ö3) ve öğrencileri soru sormaya teşvik etme (Ö21) olarak ifade edilmiştir. Güncel olayları takip etmeye yönelik öneriler; gündemi takip etme ve haberleri izleme (Ö17) olarak ifade edilmiştir.

Okuma alışkanlığı ile ilgili öneriler incelendiğinde; kitap okuma (Ö1, Ö2, Ö7, Ö10, Ö11, Ö14, Ö17, Ö20, Ö21, Ö22), dergi okuma (Ö11), gazete okuma (Ö11), makale okuma (Ö11), okuma kültürü kazandırma (Ö12) ve tez okuma (Ö11) olarak ifade edilmiştir.

Demokratik ortam ile ilgili öneriler incelendiğinde; özgür düşünce ortamı (Ö3, Ö9, Ö13, Ö21) ve tartışma ortamında bulunma (Ö3, Ö7, Ö20) olarak ifade edilmiştir. Soru sormaya yönelik öneriler incelendiğinde; açık uçlu sorular (Ö6) ve nitelikli sorular (Ö6) olarak ifade edilmiştir.

Yöntem ve teknik bağlamında öneriler incelendiğinde; araştırma (Ö10, Ö14, Ö20), gezi, gözlem (Ö21, Ö22), edebi ürünleri kullanma (Ö6) ve yakından uzağa sorgulama (Ö3) olarak ifade edilmiştir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Ö6: Eğitimde çok güzel şeyler yapabiliriz. Mesela kendi alanıma baktığımda sosyal bilgiler kitabımı inceliyorum. Tartışmaya konulan yazılar yok. Bir gazete haberi yok. Eleştiri yazısı yok. Sosyal bilgiler kitabında edebi ürünlerinde kullanılması gerekir. Genelde öyküleyici betimleyici yazılar var. Bunların geliştirici olması için sorgulama açısından tartışma açısından ürünlerinde yer alması gerekli.

Ö16: Bence insanların bol bol konuşmaları lazım, iletişim kurmaları lazım. İletişim kurulmadığı zaman zaten kelimeler birer birer yok olmaya başlıyor. İnsanın günlük kelime kullanma hazinesi de azalıyor.

Ö21: Hiyerarşik olarak sorgulama önce ailede geliyor. Toplumumuzda şöyle bir şey var, çocuk soru sormayacak, çok sorgulamayacak, peşine düşmeyecek. Bizde önce bu noktayı kurtarmalıyız. Çocuk bireyseldir, soru sormaya teşvik edilmeli ve önü kapatılmamalı. Çocuk güvenli bir noktada büyümeli. En temel nokta bu; çocukluktan sorgulama aşılmalı. Yoksa şu saatten sonra bazı şeyleri değiştirmek oldukça zor olur. Kendi çocuğunun bireyselliği ve onun değer gördüğünün, bir şeyleri kendisinin yapabileceğinin sinyalleri verilmeli. Bu şekilde yetişiyor çocuklar. Ben bu şekilde yetiştim ve bugün bu şekilde buradayım.

Ö22: Gelişime, yeniliklere açık olacaksın. Bazen öyle bir şey oluyor ki küçük çocuktan bile bir şey öğreniyorsun. O yüzden insan kendini kısıtlamamalı. Ben bu küçük çocuktan öğrenemem değil, yeri geliyor o küçük size “aaa!” dedirtecek şeyler öğretebiliyor.

Tablo 9. Öğrencileri Sorgulamaya Dâhil Etmenin Yolları

Kategori/Tema	Kod Adı	f
Özel öğretim yöntem ve tekniklerini	5N1K	1
	Açık uçlu sorular	5
	Altı ayakkabı	1
	Altı şapka	2
	Balık kılıcı	1
	Beyin fırtınası	4
	Bilgiyi dolaylı verip öğrencilerin bulmalarını sağlama	3
	Çizgi filmler izletme	1
	Edebi ürünleri kullanma	1
	İstasyon Tekniği	1
	Küçük ve büyük tartışma grupları	1
	Münazara	1
	Örnek olay	3
	Örnekler verme	1
	Soru cevap	8
	Ortam	Özgür düşünme ortamı
Sınıf içi oturma düzeni		4
Sorgulama yapabileceği ortam oluşturma		2
Tartışma ortamı oluşturma		4
Öğretmenlerin Tutumu	Öğrenci seviyesine inme	3
	Öğrenciler üzerinde otorite kurmama	1
	Olumlu iletişim	1
	Öğrencileri not ile tehdit etmeme	1
	Öğrencileri rencide etmeme	2
	Öğrencilerin düşüncelerine değer verme	1
	Öğrencilerin üzerinde baskı kurmama	2
	Statü ve ego ile hareket etmeme	1
Pedagojik yaklaşım	Dikkat çekme/merak duygusu uyandırma	6
	Dönütler verme	1
	Öğrenci ile birlikte araştırma	1

Öğrenciler ile bireysel ilgilenme	1
Öğrencilerde özgüven kazandırma	2
Öğrencilere sorumluluk verme	1
Öğrencileri araştırmaya teşvik etme	2
Öğrencileri cesaretlendirme	1
Öğrencileri sorgulamaya teşvik etme	2
Öğrencileri soru sormaya teşvik etme	3
Öğrencilerin sosyal ilişkilerini geliştirme	1
Öğrencilerinde birey oldukları bilincin aşılama	1
Rol model olma	1
Tam öğrenmelerini gerçekleştirme	1
Diğer	3
Kitap okuma	3
	91

Tablo 9’da görüldüğü gibi öğretmen adaylarının öğrencileri sorgulamaya dâhil etmek için neler yapılabileceğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; özel öğretim yöntem ve teknikleri, ortam, öğretmenlerin tutumu ve öğretmenlerin rol model olmaları temalarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşler arasında “özel öğretim yöntem ve teknikleri” (f=34) en yüksek frekansa sahiptir.

Özel öğretim yöntem ve teknikleri incelendiğinde çoğunlukla; açık uçlu sorular (Ö1, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö20), soru cevap (Ö7, Ö8, Ö15, Ö16, Ö17), beyin fırtınası (Ö1, Ö6, Ö10, Ö18), bilgiyi dolaylı verip öğrencilerin bulmalarını sağlama (Ö16, Ö19, Ö20), örnek olay (Ö8, Ö22, Ö23), altı şapka (Ö9, Ö10) olarak ifade edilmiştir.

Ortam ile ilgili öneriler incelendiğinde; özgür düşünme ortamı (Ö2, Ö8, Ö9, Ö11, Ö13, Ö17, Ö20, Ö21), tartışma ortamı (Ö1, Ö4, Ö11, Ö17), sınıf içi oturma düzeni (Ö2, Ö6, Ö8, Ö18), sorgulama yapabileceği ortam (Ö6, Ö7) olarak ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin tutumu incelendiğinde; öğrenci seviyesine inme (Ö6, Ö10, Ö20), öğrencileri rencide etmeme (Ö5, Ö20), öğrencilerin üzerinde baskı kurmama (Ö11, Ö20), öğrencilerin üzerinde otorite kurmama (Ö11), olumlu iletişim (Ö5), öğrencileri not ile tehdit etmeme (Ö11), öğrencilerin düşüncelerine değer verme (Ö6), statü ve ego ile hareket etmeme (Ö5) olarak ifade edilmiştir.

Pedagojik yaklaşıma yönelik öneriler incelendiğinde; dikkat çekme/merak duygusu uyandırma (Ö3, Ö4, Ö5, Ö12, Ö13, Ö20), öğrencileri soru sormaya teşvik etme (Ö1, Ö9, Ö17), öğrencileri araştırmaya teşvik etme (Ö14, Ö15), dönütler verme (Ö5), öğrenci ile birlikte araştırma (Ö9), öğrenciler ile bireysel ilgilenme (Ö8), öğrencilerde özgüven kazandırma (Ö5, Ö13), öğrencilere sorumluluk verme (Ö4), öğrencileri cesaretlendirme (Ö2), öğrencilerin sosyal ilişkilerini geliştirme (Ö13), öğrencilerinde bir birey olduklarını bilincini aşılama (Ö9), rol model olma (Ö21) ve tam öğrenmelerini geliştirme (Ö11) olarak ifade edilmiştir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Ö3: Hiç sorgulama yapmayan bir ortamda güncelleme, yenileme yoktur. Bu yüzden sorgulama yapan bireyler yetiştirmemiz lazım. Bunun içinde çocuklara o ortamı sağlamalıyız. Konu verip yani tamamını değil ön bir bilgi verip onlarda merak duygusunu uyandıracacağız.

Ö18: Şöyle dâhil ederdim. Konu ile ilgili konuşurken senin düşüncen ne, sen bu konu hakkında ne düşünüyorsun, sence nasıl olmalı gibi açık uçlu sorular sorarım. Ne kadar açık uçlu olursa kişinin vereceği cevaplarda o kadar çok olur.

Konuştukça söyledikçe fikirleri genişler. Daha çok sorgulamaya başlar. Aynı zaman da tek bir kişiyi değil tüm sınıfı bu konuşmaya dâhil ederdim. Bu söylediğim biraz da beyin fırtınası tekniğine giriyor. Bunun gibi teknikleri kullanabiliriz.

Ö5: Bu süreçte öğretmen gülümsemeli, öğrencileri rencide etmemeli yanlış olsa dahi. Kesinlikle statü veya ego ile hareket edilmemeli.

Ö13: Öncelikle öğrenciye o özgüven verilmeli. Onların hayal güçlerine bağlı kalarak aynı zamanda bir olayın sorgulamalarını yapacak şekilde yarım metinler verip tamamlamaları istenebilir. Merak duygularını harekete geçirebilmek de lazım. Sosyal ilişkilerinin de aslında gelişmesi lazım çünkü daha fazla insan tanıyıp çevre edindiklerinde oldukça farklı yaşamlar görecekler ve sorgulamaları daha fazla olacak.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretmen adaylarının; sorgulama kavramının tanımına ve sorgulama becerilerini etkileyen faktörlere, sorgulama becerilerinin önemine ve sorgulama becerilerini geliştirmenin yollarına ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Sorgulamanın tanımına ilişkin sonuçlara göre adayların kavramın tanımı için verdiği ifadeler; bilgi edinme, bilginin doğruluğu ve bilgiyi değerlendirme boyutlarında anlam içermektedir.

Bilgi edinme bağlamında sorgulama; bu boyutta merak, körü körüne bağlanmamak, sorularla cevabı aramak, araştırmak ve sorunun nedenlerini araştırmak olarak ifade edilmektedir. Bu kavramlar içerisinde merak unsuru dikkati çekmektedir. Merak sorgulama için esas kabul edilen bir kavramdır. Bilgi edinme süreçlerini belirleyen bir mekanizmadır (İnan Kaya, 2016). Merak yalnızca bireysel değil insanlığın ilerleyebilmesi için toplumsal bağlamda bir anlam taşımaktadır. Yeni şeylerin ortaya çıkarılması, mutlak bilginin merak ile keşfedilerek felsefi veya bilimsel sorgulama sürecine dâhil edilmesi ile öğrenme ve öğretme süreci gerçekleşmektedir (Selvi, 2013). Sorular sorgulanacak düşüncüyü ortaya çıkarmakta ve mantıksal yürütmelerin geliştirilmesinde araç olmaktadır (Bay ve Alisinanoğlu, 2012). Soru sorma, merakı arttırarak anlamayı kolaylaştırır ve farklı görüşler arasında ilişkiler kurmak suretiyle bir şeye körü körüne bağlanmanın ötesine geçerek, ne olduğunu, nasıl olduğunu irdeleme fırsatı sunar (Büyükalın Filiz, 2009). Bu değerlendirmelere göre öğretmen adaylarının sorgulama kavramını tanımlayabildikleri ifade edilebilmektedir.

Bilginin doğruluğu bağlamında sorgulama; davranışların doğru veya yanlışlığını düşünerek şüphe etme, sorular yardımı ile doğruluğunu ölçme ve araştırma olarak ifade edilmiştir. Bilginin doğruluğu, bilgi felsefesinin ele aldığı temel bir konudur. Doğruluğu oluşturan düşüncedir, bunu belirleyen, bilginin doğruluğudur (Çüçen, 2003).

Bilgiyi değerlendirme bağlamında sorgulama; düzeni sorgulamak, muhakeme etmek, herhangi bir duruma bakış açısı sunmak, olaylar arasındaki bağlantı kurmak, olumlu ve olumsuz yönlerine bakarak belirli bir sonuca ve çözüme ulaşmak olarak tanımlanmıştır. Bilgiye ulaşma, değerlendirme, bilgi okuryazarlığının da bir getirisidir (Kurbanoglu, 2010). Bu noktada sorgulama kavramının bilgi okuryazarlığının düzeyini arttırdığı söylenebilir.

Sorgulama kavramına ilişkin içerikte; sorgulama becerilerinin alt becerilerine ilişkin tanımların yer aldığı söylenebilmektedir. Nitekim araştırmadan ortaya çıkan sonuçların sosyal

bilgiler öğretim programında ifadesini bulan “doğru ve anlamlı soru sorma”, “neyi nasıl yapması gerektiği”, “araştırma yapma” ve “çıkabilecek sonuçları kestirebilme” ifadeleri ile uyum sağladığı ifade edilebilmektedir.

Araştırmada öğretmen adaylarının sahip oldukları sorgulama becerilerini değerlendirmeleri istendiğinde, bu becerilerini öğretmen adaylarının çoğunlukla yeterli bulduğu tespit edilmiştir. Benzer olarak Abalı Öztürk ve arkadaşları (2017) ve Aldan Karademir (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arseven ve arkadaşları (2015) tarafından “orta düzeyde”, Engin (2009) tarafından yapılan çalışmada “yeterli”, Tanışlı (2013) tarafından yapılan çalışmada ise “yetersiz” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre sorgulama becerileri etkili önemli bir başka unsur bireysel faktörlerdir. Sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adaylarına göre, kişisel gelişim, tecrübe ve bilgilerin olumlu etkisi bulunmaktadır. Kitap okuma alışkanlığı, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık etkili olmaktadır. Sorgulamanın yetersiz görülmesi ise; olaylara duygusal yaklaşma ve bu duruma göre tavır, tutum ve davranış sergileme engel olarak görülmektedir. Adaylar duygusal olarak yakın görülen kişileri kırmamak için kabullenme davranışı gösterebildikleri, kişinin toplum içindeki yeri ve statüsüne göre tutumlarının değiştiği, özellikle egosu yüksek bireyler karşısında çekimser kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre aile, sorgulama becerilerinin kazandırılmasında oldukça etkilidir. Bu süreçte aile içi iletişim önemli rol oynamaktadır. İfade özgürlüğünün kısıtlanması sorgulamayı olumsuz etkilemektedir. Nitekim sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adayları, ailelerinde baskı görmediklerini ve seçimlerinde serbest bırakıldıklarını ifade etmiştir.

Sorgulama becerilerinin gelişmesinde çevreden kaynaklı faktörler incelendiğinde; adayları sosyal çevre ve arkadaş ortamının etkilediği görülmüştür. Sönmez (2017)’e göre insanın doğduğu andan itibaren sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminde arkadaş ortamları, kalabalık/sakin, resmi/gayri resmi ortamlar etkili olmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında adaylar, arkadaş ortamlarında tartışma ve değerlendirme yapmalarının sorgulama becerilerine katkı sağladığını ifade ettikleri görülmüştür. Tanıdık bir çevre olduğunda kendini ifade etmede zorlanmama, ancak yabancı ve kalabalık bir ortamda sorun yaşamaktadırlar. Bir başka boyuttan okul ve eğitim sisteminden kaynaklanan faktörler açısından değerlendirme yapıldığında, sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adaylarının, okullarda kendilerini ifade fırsatlarının yeterince verilmediği ya da düşünce ve ifade özgürlüğünün tamamen yok sayılarak kendilerine otoriter yaklaşımla hareket edilmesinin olumsuz etkilediği, çekingen olmalarına yol açtığını ifade etmişlerdir. Sezer (2018)’e göre de otoriter veya baskıcı bir tutum korkuya, özgürce düşüncelerin ifade edilememesine ve sorgulama yapılamamasına neden olmaktadır.

Sorgulama becerileri üzerinde etkili bir başka faktör toplumsal kaynaklıdır. Toplum bireylerin yaşamlarını biçimlendirmede etkilidir. Sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adaylarının toplumsal faktörle ilişkilendirilebilen görüşlerinde; toplumsal baskı, toplumsal statünün üstünlük aracı olarak görülmesi ve kalıp yargılar dikkati çekmektedir. Yeterli bulan öğretmen adayları çağa uyum sağlayabilmek için sorgulama yapmayı gerekli bulduklarını, eksiklerini görerek kendilerini geliştirmek için sorgulama yaptıklarını ifade etmiştir. Adaylara göre bu süreçte aktif olmak gereklidir. Ancak kendilerini ifade edememelerinde temel sorun yine toplumsal kaynaklıdır. Toplumsal yapı ve kültür derin etkiler bırakmaktadır. Çünkü toplum, insan davranışlarını şekillendiren bir kurumdur (Gül, 2004).

Öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerileri toplumsal açıdan; eleştirel düşünme, empati, kalıp yargılar üzerinde de etkilidir. Sorgulama becerisi empati kurmayı sağlarken güçlü iletişim bunu desteklemektedir (Erken, 2009). Böylece sorgulama empatiyi; empati anlayış ve hoşgörüyü, dolayısıyla toplumsal huzurun sağlanmasını etkilemektedir. Ayrıca sorgulama becerilerine sahip olma, bireylerin kişisel yetersizliklerini tamamlayabilmelerini, önyargı ve tereddütlerini bertaraf edebilmelerini, özgüven kazanma ve karakter gelişimlerini, yaşamı daha nitelikli geçirmelerini sağlamaktadır. Birey kendini sorgular ve anlama ihtiyacı duyar. Bu tanıma ve kendini gerçekleştirme sürecidir. Bu süreçte sağlıklı sorgulama bireysel gelişimini tamamlar (Kula ve Çakar, 2015). Bu süreç aynı zamanda diğerlerini anlamayı kolaylaştırır. Sorgulama becerisinin niteliği kendini gerçekleştirme ve yaşam kalitesini daha güçlü kılar.

Araştırma sonuçlarına göre sorgulama becerilerinin gelişiminde eğitim yön vericidir. Eğitimde sorgulama yapabilmenin yolları, yöntem ve teknikleri, bilgi edinimi, bireysel gelişim kazanımları ve eğitim faaliyetlerini geliştirme önemlidir. Nitekim öne çıkan görüşlerde; sorgulama “bilgi” bağlamında ele alınmıştır. Bilgiye ulaşma, bilginin kullanım yöntemi, nasıl elde edilebileceği, doğruluğunun denetlenmesi, ürüne dönüştürme, bilgiyi içselleştirme, yaşantıya uygulama gerekli olmaktadır (Çeven ve Karakulle, 2018). Bireylerin elde ettikleri bilgileri sonraki zamana taşıyabilmeleri için ise, bilgi çağına uygun bir şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir (Saygılı, 2013).

Adaylardan elde edilen sonuçlara göre bireysel özellikler bağlamında yapılan değerlendirmede; iç muhakeme yapma, başkalarının görüşlerine açık olma ve değer verme, açık görüşlü olma dikkati çekmektedir. Öğrenmeye istekli olma, merakla birlikte eleştirel düşünme, açık fikirlilik, cesaret, güçlü iletişim etkili olmaktadır. Tarafsızlık ve objektiflik diğer bir kriterdir.

Sorgulama becerilerinin gelişimine yönelik açıklamalar bir diğer önemli husus; sorgulamının erken yaşlarda öğretilmesi ve buna yönelik önlemler alınması gerektiği üzerinedir. Güvenli ortam bu önlemlerden biridir. Çocuklara değerli olduklarını hissettirme güven duygusunu oluşturacak ve kendini daha rahat ifade etmesini sağlayacaktır.

Adaylardan elde edilen sonuçlara göre sorgulama becerilerinin geliştirilmesinde güncel olayları takip etmek gereklidir. Bu, kendi ülkesi ve diğer ülkeler hakkındaki konularda sorgulama yapabilmelerini sağlamaktadır.

Sonuçlara göre sorgulama becerilerinin geliştirmeye yönelik yöntem ve tekniklerin en başında, araştırma becerisi ve araştırmaya yönlendirme gelmektedir. Bazı araştırma sonuçlarına göre, geleneksel anlayışı benimsemiş öğretmenler genellikle düz anlatım ve soru cevap yöntemlerini tercih etmektedirler (Sakallı, Hürsen ve Özçınar, 2007).

Öğretmen adayları öğretmenlerin sadece alan bilgilerinin iyi olmasının öğrencileri sorgulama sürecine dâhil etmek için yeterli olmadığı, öğretmenlerin pedagojik yaklaşımlarınının da önemli bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin merak uyandırmaları, dikkat çekmeleri ve öğrencilerin yanıtlarına göre dönütler vermeleri gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bireysel olarak ilgilenme, öğrencilerle birlikte araştırma sürecine dâhil olma, öğrencileri soru sormaya, sorgulamaya ve araştırmaya teşvik etme etkilidir. Öğretmenler öğrencileri cesaretlendirmeli, özgüven kazandırmalı, sosyal ilişkilerini geliştirmeleri için yardımcı olmaları, bir birey olduklarının bilincine varmalarını sağlamaları, bu süreçte kendilerini daha rahat ve özgür hissetmelerini sağlamaları gerekir. Böylece öğrencilerin sorgulama sürecine daha kolay adapte olabilmeleri mümkün olabilir. Köse ve Demir (2014)’e göre öğrencilerin model aldığı kişilerle özdeşim kurmaları sosyal öğrenmelerini

sağlayacağından sorgulama sürecinde öğretmenlerin rol model olmalarının önemli bir unsur olduğu da dikkate alınmalıdır.

Öneriler

1. Eğitim fakültelerinin ilgili bölümlerinde; öğretim programlarında ve eğitim sisteminde sorgulama becerilerinin yeralma durumuna ilişkin detaylı çalışma ve bilgilendirmeler yapılmalıdır.
2. Eğitim fakültelerinin ilgili bölümlerinde; öğretmen adaylarının sorgulama beceri düzeylerini geliştirmeyi amaçlayan uygulamalara yer verilmelidir.
3. Sınıf ortamının ve oturma düzeninin sorgulama becerileri üzerinde etkisi göz önünde tutularak sınıf içi düzenlemelere dikkat edilmelidir.
4. Öğretmenlere ve ailelere demokratik tutum sergilemenin önemi ve sorgulama becerilerini engelleyen durumların neler olduğuna ilişkin seminerler düzenlenmelidir.

Kaynakça

- Abalı Öztürk, Y., Bilgen, Z. ve Bilgen, S. (2017). Sorgulama becerileri ile kendi kendine öğrenme becerileri arasındaki ilişki: Temel eğitim öğretmen adaylarına yönelik bir araştırma. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 179-214. (<http://dergipark.org.tr/sinopusd/issue/32782/348238>)
- Abdi, A. (2014). The effect of inquiry-based learning method on students' academic achievement in science course, *Universal Journal of Educational Research*, 2(1), 37-41.
- Aldan Karademir, Ç. (2013). Öğretmen Adaylarının Sorgulama ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretmen Özyeterlilik Düzeyine Etkisi. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Aldan Karademir, Ç. ve Saracaloğlu, A.S. (2013). Sorgulama becerileri ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 56-65.
- Al-Sabbagh, S. (2009). Instruments and Implements of Enquiry Based Learning, Senior Educational Research, Barwa Knowledge. Online Submission, Retrieved from ERIC database.
- Arseven, A., Dervişoğlu, M.F. ve Arseven, İ. (2015). Tarih öğretmen adaylarının sorgulama becerileri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 32(3), 171-185.
- Aslan, D. ve Aydın, H. (2016). Yapılandırmacı öğretim kuramının felsefi paradigmaları: Bir derleme çalışması. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 56-71.
- Aydın, M. Z. (2001). Aktif öğretim yöntemlerinden buldurma (sokrates) yöntemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 55-80.
- Babadoğan, C. ve Gürkan, T. (2002). Sorgulayıcı öğretim stratejisinin akademik başarıya etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 1(2), 149-180.

- Baş, G. (2012). İlköğretim öğrencilerinin yapılandırmacı öğrenme ortamına ilişkin algılarının farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1(4)*, 203-215.
- Bay, N. ve Alisinanoğlu, F. (2012). Soru sorma becerisi öğretim programının okul öncesi öğretmen adaylarının sorularını geliştirmedeki etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2)*, 45-62.
- Bayır, E. ve Köseoğlu, F. (2013). Kimya öğretmen adaylarında sorgulayıcı araştırma odaklı öğretime ilişkin anlayış oluşturma., *Asya Öğretim Dergisi, 1(2)*, 29-43.
- Beshears, C. M. (2012). Inquiry-Based Instruction in The Social Studies: Successes and challenges, theses and dissertations. Yüksek Lisans Tezi, Arkansas Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.
- Buldu, M. (2014). Öğretmen yeterlik düzeyi değerlendirmesi ve mesleki gelişim eğitimleri planlaması üzerine bir öneri. *Milli Eğitim Dergisi, 44(204)*, 114-134.
- Büyükalın Filiz, S. (2009). Soru cevap yöntemi eğitiminin öğretmenlerin soru sorma tekniklerine etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(3)*, 167-195.
- Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21. yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, 7(4)*, 3112-3134.
- Çelikten, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(19)*, 207-237.
- Çeven, S. ve Karakulle, İ. (2018). Bilgi toplumu ve eğitim, Türkiye’de eğitime genel bir bakış. *Social Sciences Studies Journal, 4(4)*, 695-705.
- Çuçen, K. (2003). Bilgi kuramına giriş. *Bilimname, 2(2)*, 3-12
- Delcourt, M.A.B. ve Mckinnon, J. (2011). Tools for inquiry: improving Questioning in the Classroom, *Learning Landscapes, 4(2)*, 145-159.
- Engin, G. (2009). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sorgulama Yaklaşımını Algılama ve Öğretim Becerilerinin Araştırılması: Türkiye-Hollanda Karşılaştırma Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erken, M. (2009). Empati Becerisinin Ahlaki Davranışlar Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.
- Friesen, S. ve Scott, D. (2013). Inquiry-Based Learning: A Review of the Research Literature, PaperPreparedfort he Alberta Ministry of Education. <https://galileo.org/focus-on-inquiry-lit-review.pdf> adresinden 10/09/2019 tarihinde edinilmiştir.
- Gelen, İ. (2002). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde düşünme becerilerini kazandırma yeterliklerinin değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(10)*, 100-119.
- Gül, G. (2004). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *Hasan Ali Yüce Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1)*, 223-236.
- Güneş, F. (2016). Eğitimde sorgulamanın gücü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2)*, 188-204.
- Hamarat, E. ve Arkan, A. (2018). 2023 Eğitim Vizyon Belgesi’nde gelecek becerileri. *Seta Perspektif, 222*, <https://setav.org/assets/uploads/2018/12/222.pdf> adresinden 12/09/2019 tarihinde edinilmiştir.

- Harlen, W. (2014). Helping children's development of inquiry skills. *Educational Consultant, Scotland, 1(1)*, 5-19.
- Harrison, C. (2014). Assesment of inquiry skills in SAILS Project. *Science Education International, 25(1)*, 112-122.
- İlter, İ. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde 5e Öğrenme Döngüsü Modelinin Öğrenci Başarısına, Bilimsel Sorgulayıcı-Araştırma Becerilerine, Akademik Motivasyona ve Öğrenme Sürecine Etkileri. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- İnan Kaya, G. (2016). Eğitimde merak ve ilgi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 13-2(25)*, 103-114.
- Kaplan Parsa, M. (2016). İşbirlikli Sorgulamaya Dayalı Öğrenme Ortamının Yaratıcı Düşünmeye, Sorgulayıcı Öğrenme Becerilerine, Fen ve Teknoloji Dersine Yönelik Tutuma Etkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T. ve Deniz, G. (2008). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı: Sınıf öğretmenleri görüşleri kapsamında bir araştırma. *Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2)*, 383-402.
- Karamustafaoglu, S. ve Celep Havuz, A. (2016). Araştırma sorgulamaya dayalı öğrenme ve etkililiği. *International Journal of Assessment Tools in Education, 3(1)*, 40-54.
- Kaya, G. ve Yılmaz, S. (2016). Açık sorgulamaya dayalı öğrenmenin öğrencilerin başarısına ve bilimsel süreç becerilerinin gelişimine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(2)*, 300-318.
- Kırıkaş, H. ve Ünal Çoban, G. (2016). Çoklu zekâ destekli sorgulama uygulamalarının öğretmen adaylarının eleştirel düşüncelerine ve akademik başarılarına etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(37)*, 69-88.
- Kocagül, M. (2013). Sorgulamaya Dayalı Mesleki Gelişim Etkinliklerinin İlköğretim Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Bilimsel Süreç Becerilerine, Öz-Yeterlik ve Sorgulamaya Dayalı Öğretime İlişkin İnançlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kornblum, W. ve Julian, J. (2012). *Social Problems (Fourteen Education)*, Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Köksal, N. (2008). Öğretmenlik mesleği genel yeterliklerinin öğretmen, müdür ve bakanlık yetkilileri tarafından değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(23)*, 36-46.
- Köse, M. ve Demir, E. (2014). Öğretmenlerin rol modeli hakkında öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 4(1)*, 08-18.
- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 6(12)*, 191-210.
- Kumari, P., Arora, S.K. ve Tiwari, S. (2015). Impact of Inquiry-based teaching model on Academic Achievements in Social Science subject of 9th class student of secondary Schools located in urban area. *International Journal of Recent Research Aspects, 2(4)*, 154-158.

- Kurbanoglu, S. S. (2010). Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 24, 723-747.
- Mcrae-Jones, W. J. (2017). Using Inquiry-Based Instructional Strategies to Increase Student Achievement in 3rd Grade Social Studies, Doctoral Dissertation, Brenau University, The Faculty of the Department of Education.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis. London: SAGE Publications.
- Minner, D. D., Levy, A. J. ve Century, J. (2010). Inquiry-based science instruction-what is it and does it matter? Results from a research synthesis years 1984 to 2002. *Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching*, 47(4), 474-496.
- National Science Foundation. (1999). Inquiry: Thoughts, Views and Strategies for The K-5 Classroom (Foundations, Vol. 2). Arlington, VA: National Science Foundation.
- Orhan Göksün, D. (2016). Öğretmen adaylarının 21. yy. öğrenen becerileri ve 21. yy. öğreten becerileri arasındaki ilişki. Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Orhan Göksün, D. ve Aşkın Kurt A. (2017). Öğretmen adaylarının 21. yy. öğrenen becerileri kullanımları ve 21. yy. öğreten becerileri kullanımları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 107-130.
- Öz, R. (2015). Araştırma ve Sorgulamaya Dayalı Etkinliklerle Desteklenmiş Bilim Merkezi Uygulamalarının 7. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına, Bilim Okuryazarlıklarına ve Sorgulayıcı Düşünme Becerilerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, Ç. ve Bümen, E. (2014). Fen ve teknoloji dersinde araştırmaya dayalı öğrenmenin öğrencilerin erişilerine, üst biliş farkındalıklarına ve fen ve teknoloji dersine yönelik tutumlarına etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 251-278.
- Resmi Gazete (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. No: 1739, Sayı: 14574, Tarih:24.6.1973. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 12/5/2019 tarihinde edinilmiştir.
- Sakallı, M., Hürsen, Ç. ve Özçınar, Z. (2007). The frequent use of teaching strategies/methods among teachers according to the teacher candidates observation. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 2(1), 1-8.
- Saygılı, S. (2013). Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde eğitimde dönüştürücü bir entelektüel olarak öğretmenler. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 263-274.
- Selvi, K. (2013). Felsefe ve Eğitim Arasındaki İlişki: Bilgi ve Öğrenme” (edt. G. Ekici ve M. Güven). Yeni Öğrenme ve Öğretme Yaklaşımları ve Uygulama Örnekleri, Pegem Akademi: Ankara.
- Sezer, Ş. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi tutumlarının öğrencilerin gelişimi üzerindeki etkileri: Fenomenolojik bir çözümleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 33(2), 534-549.

- Shih, J. L., Chuang, C.-W. ve Hwang, G.-J. (2010). An Inquiry-based mobile learning approach to enhancing social science learning effectiveness. *Educational Technology & Society*, 13(4), 50–62.
- Sönmez, M. (2017). Eğitim-çevre ilişkisi, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (10), 105-128. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/543202> adresinden 12/09/2019 tarihinde erişilmiştir.
- Sönmez, V. (2008). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Anı Yayınları.
- Şimşek, N. (2004). Yapılandırmacı öğrenme ve öğretime eleştirel bir yaklaşım. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 3(5), 115-139.
- MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4, 5, 6 ve 7. Sınıf), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (2017). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- MEB (2018). T.C Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Ankara.
- Tanışlı, D. (2013). İlköğretim matematik öğretmeni adaylarının pedagojik alan bilgisi bağlamında sorgulama becerileri ve öğrenci bilgileri. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 80-95.
- Tartuk, M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Eğilimlerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Taşkoyan, S. N. (2008). Fen ve Teknoloji Öğretiminde Sorgulayıcı Öğrenme Stratejilerinin Öğrencilerin Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri, Akademik Başarıları ve Tutumları Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tuncer, G., Yanpar Yelken, T. ve Tanrıseven, I. (2018). Felsefe grubu öğrencilerinin akademik motivasyonları ile sorgulama becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1156-1175.
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 295-328.
- Yalçın, S. (2019). Öğretmen adaylarının 21. yy. becerilerini ölçmek için kullanabilecekleri araçlar hakkında farkındalıkları ve yeterlik algıları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 383-398.
- Yeşiltaş, N.K. ve Kaymakçı, S. (2009). John Dewey'in eğitim anlayışı ve sosyal bilgiler eğitimine yönelik bazı örnek uygulamaları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4), 227-242 (
- Yılmaz, N. ve Aydın Şengül, Ö. (2016). Öğretmen adaylarının sorgulama becerileri düzeylerinin incelenmesi, *International Journal of Social Science*, 42, 535-546.